

סדר
 סליחות
 צבורדת לישעראל
 (השלמה)

מנהג ספרד

באותיות גדולות ובהירות ותבות מרוחות

כל הסליחות כסדרן כדי שלא יתבלבל המתפלל לחפש אנה ואנה.
 עם באור, המבאר את הכונה במקומות הקשים. מתגים במלות
 שהן מלעיל, קו משכב על שוא נע לסימן שהוא נע.
 ועם מקפים. ונוספו עוד ציונים לשליח צבור
 ועוד מעלות רבות, כאשר עיני הקורא
 תחזינה מישרים. כל אלה נעשה
 בהגהה מדויקת
 מאת
 דובער אלפערין

היברו פאבלישינג קאמפאני

COPYRIGHT, 1931
BY THE
HEBREW PUBLISHING CO.

Printed in U.S.A.

הקדמה קצרה מאת המגיה

אמנם אין צורך בהקדמה לפיוטי הסליחות שענינם ותוכנם ידועים למדי, אבל יש צורך להקדים דברים אחרים על התקונים והמעלות בהוצאת סדר הסליחות הלזו.

הנה יען כי פיוטי הסליחות הנמצאים אתנו עד עתה מלאים שגיאות ושבושי נוסחאות הן מצד המעתיקים והמדפיסים והן מצד השנויים שנעשו לפנים מהצענזור, שעל ידי זה נשחתה הכונה, התעוררה ה"היברו פאבלישינג קאמפאני" להסיר מהן את השגיאות ולהשיב את הנוסחאות הנדחות אל מקומן. את הדבר הזה מסרו לידי, ואני התאמצתי בכל כחי לעשות כפי יכולתי.

להסיר את השגיאות ולישר את הנוסחאות ערכתי את ההוצאות השונות מסדרי הסליחות הנדפסות בימינו מול ההוצאות הקודמות ובחרתי בהנוסחאות היותר מתאימות אל הענין, ובמקומות הקשים נתתי באורים לברר כונת הפיטן. אם מצאה ידי בזאת ישפוט הקורא הנבון. במקום אחד השמטתי דבר נכבד והנני מביאו בזה, היינו: בסליחה שלש עשרה מדות ליום ה' של עשרת ימי תשובה מהפיטן הרשום בשם "אמתי" כתוב: "מדת הרחמים עלינו התגלגלי, ולפני קונך תחנתך הפילי, ובעד עמך רחמים שאלי" — רבים מרננים על תפלה זו מפני שאסור להתפלל על ידי ממוצע, אבל הנוסחה האמתית היא כך: ולפני קוננו תחנתך הפילי, ובעד עמנו רחמים שאלי".

מלבד ההגהות והבאורים יש להוצאה הנכחית עוד ארבע מעלות והן:
א. האותיות גדולות והתבות עומדות מרווחות למען ירוץ הקורא בהן;
ב. על כל שוא נע שהוא בעצם או מסבת תנועה קלה שבאה לפניו הושם קו משכב להורות שהוא שוא נע.:

ג. תבה שנגינתה מלעיל הוצג מתג תחתיה לסימן שהנגינה היא מלעיל;

ד. המלות מנוקדות בדיוק לפי חקי הדקדוק.

ה. רשמנו בעד הש"ץ למען ידע את המקום להחל ולגמור את כל תפלה ותפלה.

אברך לה' שהחייני והקימני והגיעני לגמור את המלאכה הנכבדה הזאת שעסקתי בה זמן רב ביגיעה רבה.

דובער אלפערן.

מחברי הסליחות מי הם ובאיזה זמן היו

צד

- (א) איך נפתח פה. מחבר הסליחה הזאת. נרשם בראשי אותיות החרוז האחרון: בנוראות ימינך נושע לנצחים. שהוא בנימין והוא ר' בנימין ב"ר זרח שחי באמצע המאה הי"א לספ"ה. בעצם ימי גזרת מסע הצלב הראשון: — — — — — 6
- (ב) אין מי יקרא בצדק. חתום בסופה שלמה. וכנראה שהוא רבינו שלמה בר יצחק (רש"י ז"ל) שמת בשנת תתס"ה או תתס"ו. כעשר שנים אחרי מסע הצלב הראשון: — — — — — 10
- (ג) תבוא לפניך. גם בסוף הסליחה הזאת חתום השם שלמה. וכנראה שהוא רבינו שלמה ב"ר יהודה הבבלי שנוהג לחתום א"ע גם בתארי הקטן שהיה בסוף המאה הי"א לספירת הנוצרים. ערך תת"ל (1070). — — — — — 14
- (ד) במוצאי מנוחה לא נדע שם מחברה כפי סגנונה נראה שמחברה הוא איטלקי (ה) אם עונינו ענו בנו. הסליחה הזאת חתום בסופה ר' שלמה הקטן. והוא רבינו שלמה הבבלי הנזכר: — — — — — 41
- (ו) אין כמדת בשר מדתך, חתום בסופה שלמה הקטן. והוא כנראה רבינו שלמה הבבלי הנזכר (בסימן ג) — — — — — 44
- (ז) מלאכי רחמים. מחבר הפזמון הזה. רשום בר"ת שמואל הכהן והוא רבינו שמואל בהרב רבינו יהודה שחי בתחלת המאה הי"ב לס"ה. וממנו זולת לשבת לפני שבועות שנתיסר על גזירת תתנ"ו: — — — — — 47
- ח. ישראל עמד. לר' יצחק ב"ר מאיר הנ"ל (סי' יג): — — — — — 70
- (ט) אליך נשואות עינינו. לא נדע שם מחברה — — — — — 73
- (י) ישראל נושע. מחברה הוא רבינו שפטיה. ויתכן שהוא אבי רבינו אמתי מן הפייטנים האיטלקים בדורו של רש"י ז"ל במאה התשיעית לאלף החמישי ערך (1080) — — — — — 76
- (יא) אני יום אירא. חתום בסופה שלמה הקטן והוא כנראה רבינו שלמה הבבלי הנזכר (בסימן ג) — — — — — 98
- (יב) איה כל נפלאותיך. היא לרבינו גרשם ב"ר יהודה הרשום בסופה והוא הידוע בשם רבינו (גרשם מאור הגולה) שמת בשנת תשפ"א (1028): — — — — — 101
- (יג) באשמורת הבקר. שם מחברה רשום בראשי החרוזים יצחק ואולי הוא רבינו יצחק ברבי מאיר (הריב"ם) שמת ערך תתק"ד (1160) עיין לעיל ס' י"ג 103
- (יד) אויתיך קויתיך. מחברה הוא ר' אליה ב"ר שמעיה בן דורו של רבינו שמואל ב"ר טוביה חתנו של הראב"ן וחי כנראה באמצע הי"ב לספ"ה ערך תתק"ד (1160) 126
- (טו) איה קנאתך. ע"פ סדר א"ב ובלא רשימת שם המחבר. ולפי סגנון הלשון נראה שהיא מעשי יד רבינו גרשם ב"ר יהודה מאור הגולה עיין סי' י"ב — — — — — 128
- (טז) שחר קמתי. שם מחברה רשום בה שלמה וכנראה היא מלאכת ר' שלמה בן גבירול עיין סימן ע"ב: — — — — — 131
- (יז) תערוג אליך כאיל. חתום בה ר' שלמה הקטן והוא ר' שלמה הבבלי כאמור לעיל סימן ג': — — — — — 153
- (יח) ארכו הימים. מחברה הוא רבינו שמעון בר יצחק הידוע בשם ר"ש הגדול ממגנצה שמת שנת תתנ"ו (1096) — — — — — 156
- (יט) חננו ד' חננו. מחברה שלמה הקטן הנזכר (בסימן ג) — — — — — 159
- (כ) אנחנו החומר. לא נדע שם מחברה, מסגנון לשונה נראה שהיא מהפייטנים הקדמונים — — — — — 182

מחברי הסליחות מי הם ובאיזה זמן היו

- צד
- 185 — — — — — (כא) אריה ביער. מחברה רבי אליה ב"ר שמעיה הנ"ל: — — — — —
- (כב) יושב בסתר עליון. רשום בה שם יצחק חזק ולא התברר מי הוא כי הרבה פייטנים מחברי סליחות נמצאו בשם יצחק. ועכ"פ כולם היו בסוף המאה האחרונה לאלף החמישי בימי גזרת מסעי הצלב: — — — — —
- 187 — — — — — (כג) ה' אלהי צבאות. חברה רבינו שלמה ב"ר יצחק (רש"י ז"ל). עיין לעיל סימן ב': — — — — —
- 209 — — — — — (כד) איככה אפצה פה. לרבי אליה ב"ר שמעיה הנ"ל: — — — — —
- 214 — — — — — (כה) אנא עוררה. מחברה היא ר' שלמה שהוא כנראה ר' שלמה הבבלי עיין לעיל סימן ה'. וכ"ב: — — — — —
- 217 — — — — — (כו) אל אלוה דלפה עיני. מחברה הוא ר' יצחק הלוי ויתכן שהוא רבי יצחק אביו של ר' זרחיה בעל המאור. והיה בלונגיל אשר בפרובינצא בסוף המאה התשיעית לאלף החמישי: — — — — —
- 221 — — — — — (כז) אדון כתקח מועד. סליחה מאות א' עד אות מ' — — — — —
- 226 — — — — — (כח) אדון דין אם ידוקדק. שם מחברה רשום בה בסוף הא"ב זבדיה והוא פייטן איטלקי בסמוד אחרי גזרת תתנ"ו. עיין לעיל סי' ס"ג: — — — — —
- 228 — — — — — (כט) אדון בפקדך. רשום בה שם יצחק הכהן החבר ולא נודע זמנו. אך סגנון הסליחה מעיד בו שהוא מאחד הקדמונים בימים שלא היה מנהג החרוזים נוהג
- 231 — — — — — (ל) אדון בשפטך. רשום בה אליה ב"ר שמעיה הנ"ל: — — — — —
- 234 — — — — — (לא. לב. לג) השלש סליחות האלה לא נדע למי הן ומי המה המחברים מסגנון לשונם נראה שהן ממחברים שונים מפייטני איטאליאה — — — — — 236 — 241
- (לד) אל אמונה עזרה הבה. רשום בסופה אליה, אך מי הוא לא נדע אל נכון ואפשר הוא אלי' בר שמעיה — — — — —
- 243 — — — — — (לה) חיים ארוכים. המחבר הוא רבי יואל בר יצחק הלוי והוא רבינו יואל חתנו של רבינו אליעזר בר נתן (הראב"ן) והיה ברענענסבורג ובבונא באמצע המאה העשירי לאלף החמישי (1180) ובנו ר' אורי' נשרף על קדוש השם בשנת תתקע"ו (1216) — — — — —
- 247 — — — — — (לו) שלש עשרה. לא נודע שם מחברה. וסגנון הלשון מעיד שהוא מקדמוני הפייטנים: — — — — —
- 253 — — — — — (לח) שופט כל הארץ. מחברה רשום בה בשם שלמה. ואולי הוא ר' שלמה הבבלי הנזכר לעיל כמה פעמים: — — — — —
- 258 — — — — — (לט) מפלטי אלי צורי. רשום בה מרדכי הארוד. והוא ר' מרדכי ב"ר שבתי הארוד במאה האחרונה לאלף ה' — — — — —
- 260 — — — — — (מ). זכור ברית. הבקשה הזאת היא כנראה מיסודו של רבינו גרשם ב"ר יהודה מאור הגולה והיא השלמת הבקשה זכור ברית לער"ה. עיין לעיל סימן מ"ב והמסדרים גרעו והוסיפו בה כמה חרוזים: — — — — —
- 263 — — — — — (מא) תפלה תקח. התום בה מאיר ברבי יצחק. והוא רבינו מאיר ברבי יצחק ש"ץ ב"ר שמואל אחד הפייטנים הקדמונים בווארמייזא ערך תת"ד (1060). — — — — —
- 283 — — — — — (מב) אז טרם נמתחו. רשום בה שלמה ברבי יצחק והוא רבינו רש"י ז"ל. אשר כבר זכרנו זמנו עיין סימן ב': — — — — —
- 295 — — — — — (מג) את ה' בהמצאו. מחברה ר' אליה ב"ר שמעיה הנזכר לעיל כמה פעמים. עיין סימן נ"ה: — — — — —
- 299 — — — — — (מד) אבלה נפשי. לפי דעת בעל סדר העבודה מחברה הוא רבי יוסף וחסר פה חרוז המתחיל יהמו רחמך וגו' וחתום בו יוסף במחזור כתב יד מנהג אלשזיר ותונים — — — — —
- 302 — — — — — (מה) אמנת מאז. מחברה בנימין, אך יען שישנם הרבה בשם זה לכן לא נדע איזהו, אולי הוא רבינו בנימין בר זרח (עיין סימן א') — — — — —
- 305 — — — — — (מו) אורך ואמתך. מיוחס למחבר בשם שמעון. והוא כנראה רבינו שמעון הגדול בר' יצחק עיין סימן י"א' — — — — —
- 308 — — — — —

מחברי הסליחות מי הם ובאיזה זמן היו

- צד
- 311 (מז) תשוב תרחמנו. חתום בה שלמה. והוא כנראה רבי שלמה הבבלי המוזכר לעיל עיין סימו ג': — — — — —
- 313 (מח) הורית דרך תשובה. שם מחברה רשום בסופה בנימין ולעיל סי' כ' הערנו כי בשם זה נמצא הרבה פייטנים וכלם קדמונים: — — — — —
- 316 (מט) אז בהר מור מחברה רבינו שלמה בן גבירול המשורר והפייטן הספרדי הנפלא. עיין לעיל סי' ע"ב ע"ה: — — — — —
- 320 (נ) זכור ברית. חתום בה גרשום ב"ר יהודה והוא בידוע רבינו גרשום מאור הגולה. כנ"ל סימו י"ב: — — — — —
- 332 (נא) תורה הקדושה. מחבר הסליחה הוא. לפי החתום בה. רבינו שמעון הגדול ב"ר יצחק. שזכר לעיל: — — — — —
- 343 (נב) אליך לב ונפש. מחברה הוא רבי אליהו ב"ר שמעיה הנזכר לעיל כמה פעמים ועיין סימו ו': — — — — —
- 346 (נג) אני קראתיך. חברה רבינו שמעון ב"ר יצחק הידוע בשם ר"ש הגדול ממגנצה שמת שנת תתנ"ו (1096) — — — — —
- 349 (נד) אלכה ואשובה אל אישי. חתום בסופה יצחק. אך מי הוא לא נדע אל נכון לפי השערת בעל עמודי העבודה הוא רבי מאיר ברבי יצחק שחבר היוצר לשבת בין יום כפור לסכות ולשבת חול המועד של סכות וחתם שם אביו מרוב ענותנותו. ואולי הוא רבינו יצחק גיאט שאומרים עליו ששיריו אינם נופלים משירי הנביאים והם קודש קדשים — — — — —
- 353 (נה) אזעק אל אלהים קולי. חתום בסופה שלמה נתמן הקטן, והוא כנראה מפייטני איטליאה — — — — —
- 356 (נו) אמרנו נגזרנו. חתום בסופה שלמה הקטן, ולפי הנראה הוא רבינו שלמה הבבלי הנזכר (בסימו ג') — — — — —
- 359 (נז) בין כסא לעשור. שם מחברה רשום בה אליעזר ב"ר שלמה. וכנראה הוא תלמידו של ר"ת והיה חי בצרפת במאה העשירית לאלף החמישי (ערך 1190) — — — — —
- 362 (נח) איתן למד דעת. לא נמצא רשום בה שם מחברה ומסגנון מליצתה נראה שהוא מן הפייטנים הקדמונים: — — — — —
- 377 (נט) שערי שמים. הבקשה הזאת לא נמצא שם מחברה ונראה מסגנון הלשון והענין שהוא מעשי ידי הפייטנים הקדמונים. ואולי הוא רבינו שמעון הגדול מחבר סליחה "שבת הכסא" עיין י"א ס"ח: — — — — —
- 386 (ס) שחרנוך בקשנוך. מחברה רבי שמואל ב"ר אברהם. שהיה בזמן גזרת פראנקפורט אם מאיין שנת ה"א א' (1141) וחבר פיוט על הגזרה הזאת תחלתו אין לנו אלהים זולתך (הרו"ה): — — — — —
- 389 (סא) אך בך מקוה. חתום בה שלמה הקטן. והוא כנראה רבינו שלמה ב"ר יהודה הבבלי עיין סימו ג': — — — — —
- 393 (סב) אליך די שועתי. חתום בסופה זכרי' לפי דעת צונץ היה בזמן ר' אמתי וחי סמוך אחרי גזרת תתנ"ו. והוא כנראה איטלקי — — — — —
- 396 (סג) אלהים אין בלתך. גם כן מהנ"ל — — — — —
- 400 (סד) איד אוכל לבוא עדיך. שם מחבר הבקשה הזאת הוא לפי הרשום בה רבי יצחק ב"ר סעדיה. והיה לפי דעת בעל עמודי העבודה ממגורשי קאטלוניא קאשטילא וארגון. בשנת הקנ"א. (1391) שהיה אז גרוש גדול שם. ושמו עצום עד שינתר מטאמים אלף יהודים הוכרתו להמיר דתם: — — — — —
- 403 (סה) יחביאנו צל ידו. רשום בראשי החרוזים שם יצחק. אולי הוא הריב"ם (עיין בסימו י"ג) — — — — —
- 407 (סו) אזרחי מעבר הנהר. סליחה זו לא נודע שם מחברה ומסגנון הלשון נראה שהיה מן הפייטנים הקדמונים: — — — — —
- 420 (סז) שבת הכסא. הוא לרבינו שמעון הגדול ממאגענצא ברבי יצחק וכבר זכרנוהו כמה פעמים ועיין לעיל סימו י"א: — — — — —

מחברי הסליחות מי הם ובאיזה זמן היו

- צד -
- סח) שושנת ורד. בראשי החרוזים רשום שם שמואל חזק. אולי הוא רבינו שמואל ברבי אברהם שהיה בזמן גורת פראנקפורט אם מאין (עיין בסימן ס') 429
- סט) אליך ד' אקרא. חתום בסופה גרשום ברבי יהודה הירוע בשם רבינו גרשום מאור הגולה — — — — — 433
- ע) אתה מקדם. גם כן מהנ"ל — — — — — 437
- עא) שוממתי ברוב יגוני. גם בסליחה הזאת חתום שם שלמה. אך סגנון מליצתה יעיד עליה כי היא מלאכת המשורר הנפלא ר' שלמה ן' גבירול הספרדי שהיה בסוף המאה התשיעית לאלף החמישי. היינו באמצע המאה הי"א למספרם. (ערך 1025—1060): 441
- עב) תחרות רוגז. חתום בסופה אליה הקטן והצעיר יהי לפי השערת בעל עמודי העבודה הוא רבי אליה הקדוש שנהרג ברומי בשנת ה"א ג"ו (1298) 444
- עג. ישמיענו סלחת. חברה ר' שלמה ב"ר שמואל ברבי יואל. ולא נודע בברור מי הוא. ויתכן שהוא נכד רבינו יואל חתן הראב"ן. וחי בסוף האלף החמישי בימי מסע הצלב החמישי שהיה בשנת (1228): 447
- עד) אם אפם. שם מחבר הפיוט הזה רשום בו בר"ת אפרים ברבי יצחק. הוא רבינו אפרים מרענענשבורק (רגנשבורג) בן דורו של רבינו תם. שחי בתחלת המאה העשירית לאלף החמישי. (ערך 1160). 451
- עה) מלך מלכים. מחברה הוא ר' משה ב"ר שמואל ב"ר אבשלום. שהיה לפי דעת המבקרים בן דורו של ר"ת. במאה העשירית לאלף החמישי (ערך 1160): 464
- עו) עם ד' חזקו. מחברם ר' אליה ב"ר שמעיה הנ"ל: 473
- עז. עת. סליחות אלה כפי הנראה הן מעשה ידי אחד מפני שהרבה חרוזים שווים בזה ובוה. אך מי הוא לא נדע אל נכון — — — — — 477-480
- עט) אתה חלקי וצורי. חתום בסופה אליה בר שמעיה חזק ואמץ (עיין בסימן י"ד) — — — — — 484
- פ) תוחלת ישראל. רשום בסופה שלמה הקטן כנראה הוא רבינו שלמה הבבלי הנזכר (בסימן ג') — — — — — 488
- פא) אזון תחן. לא נודע שם מחברה. ויעיד עליה סגנון מליצתה שהיה מן הפייטנים הקדמונים: 493
- פב. ה' ה'. שם מחברה רשום בה אמתי והוא לדעת המבקרים רבי אמתי ב"ר שפטיה הנזכר לעיל (סימן ז') מגדולי הפייטנים האיטלקים בהצי השנים של המאה התשיעית לאלף החמישי (ערך 1110). 495
- פג) אל הר המור גבעת הוריה. חתום אחרי הא"ב מאיר ברבי יצחק חזק ואמץ כפי הנראה הוא איטלקי. ואפשר שהוא מי שחבר יוצר לשבת שבין יום כפור לסוכות הנזכר לעיל (סימן נ"ד) — — — — — 497
- פד) מקוה ישראל. מחברה הוא ר' משה ב"ר שמואל ב"ר אבשלום הנזכר לעיל סימן פ"ו: 511
- פה) אדון בפקוד. רשום בה שם יצחק הכהן החבר ולא נודע זמנו. אך סגנון הסליחה מעיד בו שהוא מאחד הקדמונים בימים שלא היה מנהג החרוזים נוהג 519
- פז) אדון דין אם ידוקדק. שם מחברה רשום בה בסוף הא"ב זכריה והוא פייטן איטלקי בסמוך אחרי גורת תתנ"ו. 521
- פז) ירצה צום עמך. מחברה ר' יצחק ב"ר אביגדור. אולי הוא בנו של רבינו אביגדור הכהן תלמידו של רבינו שמחה בימי רבינו תם ערך התק"ל (1170). 523
- סליחה לתחלואי ילדים — — — — — 530